

FOCUS MODERNE PASSIESPELEN blz. 14-16

Lokale vormgeving voor onverwoestbaar verhaal

© De Passie Lier 2018

DOSSIER VERSLAVING

blz. 8-11

Als genotsmiddelen het geloofspad versperren

STANDPUNT EMMANUEL VAN LIERDE

Bemin de joden

Reageren kan via emmanuel.vanlierde@tertio.be

“De Bijbel dient niet om anderen te veroordelen, wel om onszelf onder Gods oordeel te plaatsen.”

Aan pijpenkrullen, haakneuzen, zwarte hoeden en mantels geen gebrek afgelopen zondag op Aalst carnaval. Dat viel te vrezen na een jaar van heisa die begon toen bij vorige editie een praalwagen ingericht was met joodse karikaturen (zie *Tertio* nr. 996 van 13/3/19). De controverser maakte dat Aalst carnaval werd geschrapt van de Unesco-lijst met immaterieel erfgoed. In de Oost-Vlaamse stad

aan de Dender blijven ze vinden dat ze met alles en iedereen mogen lachen tijdens carnaval, terwijl buiten Aalst vooral de wenkbrauwen worden gefronst over dat gebrek aan gevoeligheid voor de litten van het joodse volk. Als die sensitiviteit afneemt, kunnen anti-joodse denkbeelden opnieuw de kop opsteken en kan het

antisemitisme weer groeien. In het verleden is meer dan eens gebleken hoe gevaarlijk dat is. De herinnering aan de Holocaust zou moeten maken dat we waakzaam zijn voor elk sluimerend antisemitisme, laat staan voor zichtbare jodenhaat.

Vastepuntje

Maar carnaval, het feest van de karikaturen, is nu voorbij. Vandaag begint de veertigdagentijd, een tijd van berouw en inkeer. In het licht van de controverse in Aalst kan dit jaar misschien een bijzonder vastepuntje naar voren worden geschoven: bemin uw joodse broeders en vermijd antisemitisme. Het is goed dat christenen voor eigen deur vege en besef-

fen dat onze godsdienst eeuwenlang heeft bijgedragen aan de jodenhaat. De joden werden immers gezien als de godsmoordenaars die Jezus kruisigden. De christenen herkenden de Messias die de joden verwierpen. Tot 1959 werd op Goede Vrijdag in katholieke kerken gebeden voor de “trouweloze” joden.

Waakzaam lezen

Die denkbeelden waren fout, maar helaas leven ze nog altijd voort. Christus kwam geen nieuwe religie stichten. Jezus en zijn volgelingen waren joden en Hij wilde het jodendom van binnenuit vernieuwen. Je kunt niet stellen dat de kerk in de plaats van de synagoge kwam want God heeft zijn eerste verbond met het volk Israël niet opgezegd. Het Tweede Vaticaans Concilie zette met de verklaring *Nostra Aetate* een en ander recht en wijzigde de houding tegenover de joden, maar er is nog een lange weg te gaan. Vandaar dat het boek *Jesus wasn't killed by the Jews. Reflections for Christians in Lent* (Orbis Books) voorstelt ons de komende veertigdagentijd bijzonder bewust te zijn van mogelijke aanzetten tot antisemitisme in de christelijke traditie en daartegenin te gaan, bijvoorbeeld tijdens de homilie. Laten we dit jaar bijzonder waakzaam zijn bij het lezen of beluisteren van de Schriftlezingen.

Aswoensdag en Goede Week

Zo luidt het op Aswoensdag tot twee keren toe dat je niet moet bidden of aalmoezen geven zoals de huichelaars en de schijnheiligen dat doen in de synagogen (Mattheüs 6, 1-6.16-18). Als we zoiets horen, moeten we er ons goed van bewust zijn dat Jezus sprak tot zijn medegelovigen, tot andere

joden. Als we die uitspraken vandaag correct willen interpreteren, zouden we synagoge beter door kerk vervangen. De hypocrieten tot wie Jezus zich richt, zijn we zelf. Zoals altijd worden we uitgedaagd de Schrift op ons leven te leggen, veeleer dan op dat van anderen. We moeten niet de splinter in het oog van de ander zien, maar de balk in eigen oog. De Bijbel dient niet om anderen te veroordelen, wel om onszelf onder Gods oordeel te plaatsen.

Ook de passieverhalen die tijdens de Goede Week worden voorgelezen of de passiespelen die her en der worden opgevoerd (zie blz. 14-15), kunnen ongewild het antisemitisme voeden. Je kunt de kruisdood van Christus noch alle in Jezus' tijd levende, noch de nadien geboren joden in de schoenen schuiven. De catechismus van het Concilie van Trente stelde dat christelijke zondaars meer schuld trof voor de dood van Christus dan die enkele joden die haar uitlokten. Christus stierf immers voor onze zonden. Denk ook aan het gedicht van calvinist Jacob Revius: “t en zijn de joden niet, Heer Jesu, die u kruisten, ik bent, o Heer, ik bent die u dit heb gedaan”. Herkennen we onszelf in Petrus, Judas of de massa die roept: “Kruisig Hem!”?

Zelfkritisch zijn

De evangeliën plaatsen twee soorten mensen tegenover elkaar: zij die de Wet correct naleven en de zondaars. Laten we onszelf niets wijsmaken alsof we aan de goede kant staan. In ieder van ons zit een heilige en een zondaar, *simul iustus et peccator*. De Schrift nodigt ons uit vooral zelfkritisch te zijn. De veertigdagentijd is een kans om in de spiegel te kijken en de anderen extra te beminnen, ook de joden. **III**

FOCUS MODERNE PASSIESPELEN

In binnen- en buitenland worden passiespelen ten tonele gevoerd waar- bij de grote middelen niet worden gespaard. Die spelen zijn uiteraard een bron van amusement, maar vervullen ook een gemeenschapsvormende

Schuren, raken en verbinden

Sinds 2011 wordt vanuit telkens een andere Nederlandse stad live op tv op Witte Donderdag *The Passion* uitgezonden. Dit jaar neemt Roermond die popversie van het passieverhaal voor zijn rekening, maar niet zo ver daar vandaan, in Tegelen, kun je terecht voor een authentieker passiespel. Dat vijfjaarlijkse spektakel zorgt er telkens voor dat het verhaal van Jezus' laatste dagen als nieuw klinkt en je persoonlijk uitdaagt.

Emmanuel Van Lierde

Zo'n 400 professionele en amateuracteurs, musici, koorleden, figuranten en vrijwilligers warmen zich in Tegelen – vlakbij Venlo in Nederlands Limburg – op voor 25 opvoeringen van het passiespel. Die vijfjaarlijkse religieuze toneeltraditie lokt makkelijk 46.000 bezoekers. Aanvankelijk vond in 1927 een Sint-Franciscusspel plaats, maar na vier jaar werd er aangeknoopt bij de passiespelen van Oberammergau in Beieren die toen een heropleving kenden.

Sterke vrouwen

Voor de 20ste editie in 2015 schreef de Vlaamse dichter-vertaler Patrick Lateur het script *Lente in Galilea* met de Emmaüsgangers als vertellers in de pro- en epiloog. Nu krijgt Jozef van Arimathea een gelijkaardige vertellersrol in het script *Hem achterna*. Dat werd geschreven door Jan-Jaap Jansen (1948) en Ineke ter Heege (1949). Beide genoten een toneelopleiding – Jansen aan Studio Herman Teirlinck in Antwerpen – en hebben hun sporen verdiend in de theaterwereld. Samen richtten ze in 1986 de Amsterdamse Theatergroep de Kern

op. Als duo schrijven, produceren en spelen ze mee in meer dan twintig Kern-voorstellingen. Vaak gaan die over sterke vrouwen. Hun jongste productie van 2016, *Mariamonologen*,

ging over de moeder van Jezus. Wellicht dus geen toeval dat Tegelen bij hen aanklopte voor een nieuw script. Het duo zet in *Hem achterna* eveneens sterke, intelligente, lief-

devolle en opstandige vrouwen neer: Maria uiteraard, Maria Magdalena die bij het Laatste Avondmaal naast Jezus komt te zitten en Miriam, de moeder van Judas.

Actuele accenten

Voor de derde keer neemt Cees Rullens (1959) de regie voor zijn rekening, maar hij maakt er bewust een andere voorstelling van. “Velen kennen het verhaal en weten hoe het afloopt. Dan komt het erop aan gewenning te vermijden en je publiek toch telkens opnieuw te verrassen, hun een nieuwe kijk te geven op dat eeuwenoude verhaal”, stelt de regisseur. “De leidraad blijft het verhaal over de laatste dagen van Jezus met de intocht in Jeruzalem, het

In het vijfjaarlijkse passiespel in Tegelen in Nederland houdt de regisseur zichzelf en het publiek een spiegel voor: wat zouden zij doen in de schoenen van Jezus, Petrus, Judas of de twee Maria's? © rr

“Jezus was een diepgelovige jood”

Om de 10 jaar gaat het hele Beierse dorp erin op en doet de helft van de 5.000 inwoners eraan mee: de wereldberoemde passiespelen van Oberammergau. Regisseur Christian Stückl was onlangs in Brussel voor een promotournee voor de editie van 2020. “We doen er alles aan om antisemitisme te vermijden”, zegt Stückl aan *Tertio*.

Emmanuel Van Lierde

De passiespelen van Oberammergau zijn in 2020 aan hun 42ste editie toe. De première vindt plaats op 16 mei, de slotopvoering op 4 oktober. Er worden zo'n half miljoen bezoekers uit de hele wereld verwacht, zo'n 4.500 à 5.000 op elk van de 103 voorstellingen. Het Beierse passiespel duurt vijftien uur. In de namiddag kun je van 14.30 tot 17 uur naar het eerste deel kijken: van de intrede in Jeruzalem tot het Laatste Avondmaal. 's Avonds, van 20 tot 22.30 uur, beland je mee in de Hof van Olijven en kijk je naar de kruisweg, de dood en de verrijzenis van Jezus Christus. Na 17 augustus vervroegt dat programma een uurtje.

Pest

Het verhaal achter de Beierse passiespelen begon in 1631, toen in grote delen van Beieren en Zwaben de pest uitbrak en hele dorpen bijna totaal uitroeide. Lange tijd bleef Oberammergau gespaard van de zwarte dood door het strikt bewaken van de dorpsgrenzen. Tot Kaspar Schisler in de zomer van 1632 binnen

wist te dringen om bij zijn vrouw en kinderen te zijn tijdens de parochiekermis. De maandag na de kermis overleed hij. Tegen eind oktober waren er al 84 bijkomende doden te betreuren. Elke maand kwamen er doden bij. Ten einde raad deden de bewoners van Oberammergau op Pinksteren 1633 een plechtige belofte dat ze elke 10 jaar Jezus' passieverhaal zouden opvoeren als God een einde zou maken aan hun lijden. Sindsdien overleed niemand meer in het dorp en vanaf het volgende jaar, in 1634, kwamen de inwoners hun belofte na. Tot op vandaag vond bijna ononderbroken om de 10 jaar dat passiespel plaats.

Ook de geschiedenis achter het passiespel houdt Oberammergau in leven. Zo vernieuwde het dorp in een oecumenische kerkdienst in oktober 2018 de plechtige belofte om de passiespelen te blijven opvoeren. Die viering gaf de aftrap voor de voorbereidingen van de editie van 2020. Vanaf Aswoensdag 2019 laten de inwoners hun haar groeien, de mannen ook

“Er was toenemende kritiek uit joodse en christelijke hoek om het script aan te passen.”

hun baarden. Alleen wie een Romeinse soldaat speelt, deel uitmaakt van het orkest of van de medische diensten, hoeft dat niet te doen. In juni 2019 volgde het “pestspel” dat de geschiedenis van Oberammergau ten tonele voert. Sinds 1933 wordt het jaar voor de eigenlijke passiespelen *Die Pest* opgevoerd. Daarna maakten de hoofdrolspelers – voor elke hoofdrol zijn er twee acteurs die elkaar afwisselen – in september 2019 een reis naar Israël om zich beter in te leven in hun rol en sinds november 2019 zijn de repetities aan de gang.

“Het is echt een gebeuren van het dorp. Alleen burgers van Oberammergau mogen meespelen: ofwel ben je er geboren, ofwel moet je er al meer dan 20 jaar wonen. Arm en rijk, man en vrouw, jong en oud, ouder en kind staan samen op de planken. Het is een sociaal gebeuren dat de hele gemeenschap verbindt”, stelt Christian Stückl (1961), die al voor de vierde keer de passiespelen regisseert. Doordat Adolf Hitler de speciale editie in 1934 bij de 300ste verjaardag van de passiespelen had bijgewoond, door het antisemitisme en door de Holocaust hadden de passiespelen geen goede naam meer. De kritiek uit joodse en christelijke hoek nam toe om het script aan te passen, maar de inwoners wilden hun succesformule niet veranderen. Er kwamen toch voldoende bezoekers. “Aan een goed model verander je niets. Mensen willen hetzelfde zien, was de redenering. Elke innovatie werd tegengehouden, zelfs nieuwe decors of kostuums. Jongeren hadden geen zin meer om mee te doen”, vertelt Stückl. Toen de situatie totaal onhoudbaar werd en verandering zich opdrong, koos de gemeenteraad in 1984 de toen 24-jarige Stückl als nieuwe directeur voor de spelen van 1990. “Met behulp van rabbijnen en theologen wilden we alle aanzetten tot antisemitisme eruit halen. Het passieverhaal speelt zich af binnen de joodse traditie. Jezus was een diepgelovige jood. Dat kan geen anti-joods verhaal zijn.”

Tableaux vivants

Stückl geeft toe dat Jezus mee evolueert met hem. “Toen ik zelf nog een jonge rebel was, zette

en een moderne evangeliserende rol. Comités, regisseurs en acteurs geven een eigen invulling aan een gebeuren dat na 2000 jaar nog niets aan actualiteitswaarde heeft ingeboet. *Tertio* brengt drie passiespelen in kaart. Daarna volgt een getuigenis van een acteur (zie blz. 16).

“De Passie is bescheiden gemeenschapsopbouw”

Na zes jaar en drie edities heeft *De Passie* een kleine traditie opgebouwd in Vlaanderen. Christof Bouweraerts loodst *Tertio* door het concept en programma van *De Passie* 2020 in Sint-Niklaas.

Geert De Cubber

Op Witte Donderdag 2006 werd de *Manchester Passion* door de BBC in primetime uitgezonden, een moderne hertaling van Christus' lijdensverhaal gekoppeld aan populaire liedjes. In 2011 waaide het idee over naar Nederland. *The Passion* is bij onze noorderburen uitermate populair. Daar wordt het door de levensbeschouwelijke omroepen geprogrammeerd. Elk jaar kijkt men reikhalzend uit naar het moment waarop bekend wordt welke bekende Nederlander de rol van Jezus speelt. In 2014 kwam het spektakel naar Merchttem. Sindsdien staat *De Passie* om de 2 jaar op de vooravond van palmzondag ook in Vlaanderen op het programma. Na Merchttem, Ieper en Lier is het dit jaar aan Sint-Niklaas.

Christof Bouweraerts. © gdc

van een aanbod van de Sint-Niklase dienst voor toerisme. Zij lanceren die zaterdag een nieuw stadsplan en op verschillende plaatsen nemen gidsen bezoekers op sleeptouw.”

Transcendent

De Passie is een eenmalige voorstelling. “Het stressniveau ligt dan ook hoog”, geeft Bouweraerts toe. “Het moet meteen goed zijn. Daarom is het voor regisseur Stefan Van Guyse en de acteurs spannend. Voeg daarbij nog de Kerknet-livestream en de rechtstreekse uitzending op de Oost-Vlaamse regionale televisiezender TV Oost. Waarom we eraan meewerken? Voor ons als parochie is het een manier van evangeliseren. Die bekende namen heb je echt wel nodig om een breder publiek te bereiken. Zo wordt het getriggerd na te denken over wat het passieverhaal vandaag betekent. En hopelijk komt er ook iets van het transcendent naar voren.”

“De vorige twee edities haalden 8.000 toeschouwers”, beantwoordt Bouweraerts de vraag hoeveel ze er in Sint-Niklaas verwachten. “Op de grootste markt van het land zijn we moreel verplicht dat te evenaren en hopen we zelfs op 10.000 man. Omdat het evenement gratis is, kunnen mensen op het laatste moment aansluiten of afhaken. Het is dus wat onvoorspelbaar en hangt in grote mate af van het weer.” Of er in 2022 een volgende editie van *De Passie* komt, is vooralsnog koffiedik kijken. “In Mechelen bekijkt een voorbereidingsgroep of het mogelijk is”, verklaart Bouweraerts. “Maar aangezien er geen centrale organisatie is van het evenement, hangt het af van een lokale groep die er al dan niet de schouders onder zet. Zoals het werd overgedragen van Lier naar Sint-Niklaas, zo willen wij die knowhow voor zo’n financiële en logistieke uitdaging op onze beurt doorgeven.” III

De Passie vindt plaats op 4 april om 20 uur op de Grote Markt van Sint-Niklaas. www.depassie.be

WEDSTRIJD

Tertio verloot 5 duotickets. Wilt u tickets winnen, stuur dan voor 9 maart een e-mail naar secretariaat@tertio.be met uw naam en adres en met vermelding van “De Passie”.

Laatste Avondmaal, de kruisdood en de verrijzenis als vaste ingrediënten. Maar daarbinnen is veel variatie mogelijk. Ik tracht mezelf en het publiek een spiegel voor te houden. Wat zouden jij en ik doen als we in de schoenen van Jezus, Petrus, Judas of de twee Maria’s stonden? Zijn wij in staat tot liefde en vergeving? Hoe snel oordelen wij niet, goede genade? Ons passiespel wil tegelijk schuren, raken en verbinden. Ik ben ervan overtuigd dat onze samenleving de evangelische boodschap hard nodig heeft, want we missen zoveel liefde. Wil je die boodschap overbrengen, dan moet je je publiek uitdagen en subtiel actuele accenten binnenbrengen: de vluchtelingenkwesie, de man-vrouwverhoudingen, huiselijk geweld of de talrijke psychische problemen. Iedere tijd vraagt om zijn eigen passiespel”, lacht Rullens.

Gigantisch decor

Ook dit keer beloven de passiespelen in Tegelen een groots spektakel te worden over strijd, onderdrukking en verdriet, over liefde, vriendschap, vurige hoop en een oprecht geloof in een betere wereld. “Deze editie wordt grootser dan ooit door het gigantische decor: een bonte verzameling van huisjes met platte daken, trappen en steegjes, en het klassieke tempelcomplex levert zo’n 900 vierkante meter speelvlak op. We voorzien in dat geheel 47 grote en kleine podia. Nooit eerder hadden we zoveel oppervlakte ter beschikking”, vertelt Rullens. “Anders dan bij voorgaande edities ligt de focus op de stad achter de muur: daar waar het leven zich afspeelt, daar waar de was wappert, trappen en ladders de daken

met elkaar verbinden en steegjes en doorkijkjes de sfeer bepalen. Dat soort gestapelde steden is universeel. Je treft ze aan in het Midden-Oosten, maar ook in Latijns-Amerika. Het uitgangspunt is het leven dat zich in zulke steden boven op de daken afspeelt.”

Dragende muziek

De muziek van Wim Naus (1962) zal meer dan in 2015 de drager zijn van de voorstelling. Zo is er maar een summier tekst tijdens het Laatste Avondmaal. De muziek neemt het daar over en geeft die scène kracht. Dat is ook op andere momenten het geval. “Passiespelen kunnen imponeren. De muziek speelt een belangrijke rol bij het overbrengen van dat soms overwelddig gevoel. Symfonische composities voor een groot orkest en de zang ondersteunen de emoties en het verloop van het verhaal filmisch. Daarbij beperk ik mij in de muziekkleur niet tot een genre of stijl. Klanken in diverse kleuren en muziekstijlen van Oost en West smelten samen in een meeslepend muziektheater”, belooft de muzikaal leider. Niet onbelangrijk daarbij is dat muziek verbreedert. III

Hem achterna. Een passiespel wordt opgevoerd van 10 mei tot 13 september in het openluchttheater De Doolhof in Tegelen: telkens op zondag om 14.30 uur, eveneens op Hemelvaart en pinkstermaandag, en van 18 juli tot 8 augustus ook op zaterdagavond. Info en reservaties via www.passiespelen.nl

ik Jezus in 1990 ook als rebel neer. Nu ikzelf rustiger word, mag Jezus ook meer rust uitstralen en opteer ik voor een meer sociale Jezus. Door het verhaal altijd anders te vertellen, wordt het niet saai voor ons. Het gaat erom te zien dat dat eeuwenoude verhaal ons ook nu raakt en relevant blijft voor vandaag. Dan kan het ook jongeren beroeren. Het zal u niet verwonderen dat we nu linken leggen met de vluchtelingen-crisis. Dat doen we onder meer in de twaalf tableaux vivants uit het Oude Testament. Daar tonen we onder meer de uittocht van het volk Gods uit Egypte.” Die tableaux vivants zijn een bijzonderheid in Oberammergau. Ze worden getoond terwijl het koor zingt tussen de

scènes als voorafbeelden voor wat met Jezus gebeurt. Oberammergau ligt aan de Alpen, bijna aan de Oostenrijkse grens. Dat is vanuit België niet bij de deur, maar toch blijft het uniek die passiespelen mee te maken. Na de opvoeringen zijn er nog treinen terug naar München. Het valt dus beslist te overwegen of een vakantie in de regio gekoppeld kan worden aan het bijwonen van dat religieuze spektakel. Als sommigen uit de VS of China ervoor naar Oberammergau komen, waarom zou het dan niet lukken vanuit België? III

www.passionsspiele-oberammergau.de

Christian Stückl. © Maîtrise